

Εικαστικές Δραστηριότητες : Γυμνάσιο Φανερωμένης
Εκπαιδευτικός : Γιάννος Ιωάννου

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ

ΜΕΡΟΣ Α

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΙ ΟΡΙΣΜΟΙ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ: ΑΝΤΡΗ ΣΑΒΒΑ, Ph.D.
1^η συνάντηση

1. Πρόγραμμα Σπουδών Εικαστικών Τεχνών

1. Εισαγωγή

Οι Εικαστικές Τέχνες είναι ενσωματωμένες στην καθημερινή μας ζωή και αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του τοπικού και παγκόσμιου πολιτισμού. Συνιστούν εκφραστικά μέσα με τα οποία αναπαριστούμε εμπειρίες, ιδέες, συναισθήματα και ταυτόχρονα απαιτούν διανοητικές λειτουργίες όπως αντίληψη, μνήμη και σχηματισμό εννοιών προάγοντας έτσι την ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών. Μέσα από τις Εικαστικές Τέχνες ο άνθρωπος επικοινωνεί, δημιουργεί και διατηρεί τον πολιτισμό και το περιβάλλον του, και ταυτόχρονα καλλιεργεί το σεβασμό και κατανόηση ανάμεσα στους ανθρώπους. Επιπλέον στο σύγχρονο κόσμο το πεδίο των Εικαστικών Τεχνών παρεμβαίνει στις πρακτικές εφαρμογές της εικόνας (π.χ. φωτογραφία, διαφήμιση, ψηφιακή εικόνα) οι οποίες επιδρούν καθοριστικά στον τρόπο ζωής και σκέψης των ανθρώπων.

Μέσα σε αυτά τα πλαίσια η μάθηση και διδασκαλία στις Εικαστικές Τέχνες **αποτελεί πράξη**, βασίζεται στις εμπειρίες, στα ενδιαφέροντα και ικανότητες των παιδιών και θέτει στον πυρήνα του σχεδιασμού και της εφαρμογής των εικαστικών δραστηριοτήτων:

την **παραγωγή - δημιουργία** και τη **θέαση - παρατήρηση**

Οι δραστηριότητες παραγωγής-δημιουργίας και θέασης-παρατήρησης διδάσκονται με ένα διαπλεκόμενο τρόπο και περιλαμβάνουν ποικίλες διαδικασίες και διδακτικές στρατηγικές. Επιδιώκεται η προσωπική εικαστική έκφραση του παιδιού, η σύνδεσή της με το περιβάλλον και η προσέγγιση της Τέχνης τοπικά και παγκόσμια. Σταδιακά, ενισχύονται οι εικαστικές εμπειρίες, γνώσεις, ικανότητες και δεξιότητες, στοχεύοντας στην ανάπτυξη κριτικά σκεπτόμενων, συνειδητοποιημένων δημιουργών-θεατών, που συμβάλλουν ενεργά στη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους.

2. Θεωρητικό Υπόβαθρο - Φιλοσοφία

A. Εικαστικές Τέχνες

Οι Εικαστικές Τέχνες αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της ανθρώπινης νόησης, προσφέρουν ευχαρίστηση στους ανθρώπους, επικυρώνουν την προσωπική έκφραση και εμπλουτίζουν την ύπαρξη μας. Συμβάλλουν στην ανάπτυξη της αυτογνωσίας και στην ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του ανθρώπου, στον αυτοσεβασμό του, στην κατανόηση του εαυτού του και παράλληλα στο σεβασμό και στην κατανόηση για τους άλλους ανθρώπους. Οι Εικαστικές Τέχνες ως ουσιαστικό μέρος του πολιτισμού διαμορφώνονται από το χώρο, τον τόπο, το τοπίο, το οποίο καθορίζει σε πρώτο επίπεδο τις ηθικές και αισθητικές αξίες του ανθρώπου, αποτελεί το συνεκτικό ιστό ενός λαού, τις ρίζες του μέσα στον παγκόσμιο ιστό (Σταθοπούλου, 2009). Στη σύγχρονη εποχή όπου ο κόσμος γίνεται ολοένα πιο οπτικός οι Εικαστικές Τέχνες διαμορφώνουν το περιβάλλον (Savva, Trimis & Zachariou, 2004) αποχτώντας μια νέα δυναμική αφού προκαλούν τον επαναπροσδιορισμό αξιών και συμπεριφορών μέσα στα συγκεκριμένα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτισμικά πλαίσια. Ξεπερνούν μαζί με την αντίληψη του πίνακα και τα παραδοσιακά μέσα και υλικά. *‘Τα σύνορα ανάμεσα στις καθιερωμένες μορφές των εικαστικών τεχνών αλλά και ανάμεσα σε διαφορετικές κατηγορίες τέχνης έχουν σχεδόν καταργηθεί’* (Βακαλό, 1985, σελ. 45). Τα έργα εκθέτονται σε ασυνήθιστα μέρη και με ασυνήθιστους τρόπους, δημιουργούνται με τη χρήση μη συμβατικών υλικών και μέσων (π.χ. νέες τεχνολογίες), προκαλούν το θεατή να συμμετάσχει ή περνούν απαρατήρητα. Σε κάθε περίπτωση οι Εικαστικές Τέχνες δηλώνουν την ανάγκη της ανθρωπότητας για ελευθερία στη δημιουργία με στόχο την αειφορία της ζωής. Μπορεί να φαίνεται παράξενο το ότι συνδέουμε την αισθητική με την ηθική, πολλοί όμως μελετητές (π.χ. Dissanayake, 1988) συμφωνούν ότι και οι δύο αυτές έννοιες έχουν τις ίδιες ρίζες και νόημα. Η ηθική και αισθητική έχουν μια μεταφορική δύναμη η οποία διαμορφώνει τη ζωή μας, και προωθεί τη συνειδητή προσπάθεια του ανθρώπου να δομήσει και να οργανώσει τις ανάγκες του σε σχέση με τον πολιτισμό και το περιβάλλον (Anderson & Milbrandt, 2005).

Αποδεχόμαστε έτσι τις Εικαστικές Τέχνες στην ευρύτερη τους έννοια, ως ανθρώπινη δημιουργία, με χαρακτήρα διεπιστημονικό και πολυδιάστατο, οι οποίες συνδέονται άμεσα με κοινωνικά, πολιτισμικά, πολιτικά και οικονομικά ζητήματα, και τις δυναμικές που χαρακτηρίζουν το πολιτισμικό και προσωπικό υπόβαθρο του θεατή – δημιουργού (Freedman, 2003, 2006). Οι Εικαστικές Τέχνες συμπεριλαμβάνουν τις καλές τέχνες (γλυπτική, ζωγραφική, αρχιτεκτονική), εικόνες και αντικείμενα της καθημερινότητας (π.χ. ψηφιακή εικόνα), της παράδοσης (π.χ. αγγεία), τέχνες διαφόρων πολιτισμών (π.χ. Αφρικάνικη Τέχνη), καθώς και τη σύζευξη τους. Το Πρόγραμμα Σπουδών των Εικαστικών Τεχνών προωθεί τις σύγχρονες μορφές εικαστικής δημιουργίας και τις διασυνδέσεις που χαρακτηρίζουν τα διάφορα είδη και μορφές της (σε ότι αφορά τον χρόνο, τον χώρο – τόπο, τον πολιτισμό, την εμπειρία).

B. Παιδαγωγικές αρχές και Εικαστικές Τέχνες

Προβάλει σύμφωνα με την πιο πάνω θεώρηση, η ανάγκη για σύνδεση της εικαστικής αγωγής με θέματα που αφορούν την ίδια τη ζωή, το περιβάλλον και τις εμπειρίες των παιδιών, που να προωθούν τη δημιουργική έκφραση, κριτική σκέψη μέσα σε αυθεντικές – πραγματικές καταστάσεις (Krug, 2002; Savva & Trimis, 2009). Μέσα σε αυτά τα πλαίσια και λαμβάνοντας υπόψη την ηλικία και τις ανάγκες των μαθητών/τριων, στις εικαστικές τέχνες δίνεται έμφαση:

α) **σε παιδοκεντρικές – νοοκατασκευαστικές προσεγγίσεις μάθησης** και διδασκαλίας (Gergen, 1995; Gandini, Hill, Cadwell, & Schwall, 2007; Pitri 2002, 2006), όπου αξιοποιείται το ενδιαφέρον και οι εμπειρίες των παιδιών μέσα σε αυθεντικά - πραγματικά πλαίσια (Lave & Wenger, 1991; Trimis & Savva, 2009), καλλιεργώντας την επίγνωση του/της ίδιου/ίδιας του/της μαθητή/τριας για το πως να μαθαίνει.

β) **στην κριτική παιδαγωγική στα πλαίσια της εικαστικής αγωγής.** Στο ΑΠ προωθούνται εικαστικές δραστηριότητες με επίκεντρο τις ανησυχίες και τους προβληματισμούς των μαθητών/τριών. Επιπλέον επιδιώκεται μέσα από την πράξη η δημιουργία εκείνου του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος και των διαδικασιών που θα οδηγήσουν στην κοινωνική και πολιτισμική αλλαγή.

Το ΑΠ στις Εικαστικές Τέχνες έχει χαρακτήρα παιδοκεντρικό ενώ η ίδια η διδασκαλία του μαθήματος αποτελεί πράξη (εργαστηριακό μάθημα). Σημαντικός είναι ο ρόλος του παιχνιδιού, της άμεσης εμπειρίας, της δημιουργικής διαδικασίας, της μάθησης εκτός των πλαισίων της σχολικής αίθουσας, της ενεργούς συμμετοχής και εμπλοκής των παιδιών σε δραστηριότητες με νόημα, της εις βάθος εξερεύνησης των υλικών και ιδεών, καθώς και του συνεχούς στοχασμού (Trimis & Savva, 2008, 2009; Pavliou, 2009). Επιπλέον εισάγει τις σύγχρονες μορφές εικαστικής δημιουργίας στοχεύοντας στην καλλιέργεια της αυτογνωσίας, της κοινωνικής κριτικής, της ομαδικότητας και συμμετοχής στα κοινά μέσα από εικαστικές παρεμβάσεις και δρώμενα. Οι σύγχρονες διδακτικές στρατηγικές σε ό,τι αφορά τη δημιουργία και την προσέγγιση του έργου τέχνης/εικόνας καθώς και η δυνατότητα των μαθητών/τριών για επιλογή θεματικών που να αφορά τους προβληματισμούς και ανησυχίες τους κρίνονται αναγκαίες.

Γ. Γενικές επιδιώξεις του Προγράμματος Σπουδών στις Εικαστικές Τέχνες

Το Πρόγραμμα σπουδών των Εικαστικών Τεχνών είναι οργανωμένο και δομημένο σύμφωνα με τις βασικές αρχές του «Αναλυτικού Προγράμματος για τα Δημόσια Σχολεία της Κυπριακής Δημοκρατίας» (Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, 2008) και εδράζεται σε τρεις βασικούς άξονες που αφορούν:

1. Ένα συνεκτικό και επαρκές σώμα γνώσεων

Εμπειρίες: Οι Εικαστικές Τέχνες προσεγγίζονται ως εμπειρία και βίωμα (Dewey, 1934) παρέχοντας τη δυνατότητα για διερεύνηση της εικαστικής γλώσσας με τη χρήση υλικών και μέσων και παρατήρηση κάθε μορφής εικαστικής δημιουργίας μέσα από δραστηριότητες με νόημα. Στο Πρόγραμμα Σπουδών η επαφή των μαθητών/τριών με υλικά, διαδικασίες και ιδέες θα πρέπει να προωθείται σε βάθος σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης καθώς τους δίνει τη δυνατότητα να αναπαραστήσουν εμπειρίες, συναισθήματα, ιδέες, έννοιες-μεταφορές.

Κατά τη διάρκεια της πρώτης σχολικής ηλικίας (Βαθμίδα 1) στοχεύουμε στην καλλιέργεια της προσωπικής έκφρασης και καλλιτεχνικής δημιουργίας μέσα από το παιχνίδι των παιδιών με αφετηρία την εξερεύνηση υλικών (Epstein & Τρίμη, 2005). Δίνονται ευκαιρίες στα παιδιά για εμπειρίες με αυθεντικά-πραγματικά αντικείμενα, ανθρώπους και γεγονότα και χρησιμοποιούνται στενά συνδεδεμένες εμπειρίες με παρόμοια μέσα και υλικά. Αυτή η διαδικασία βοηθά τα παιδιά να γνωρίσουν τις εσωτερικές ποιότητες των υλικών και τη σχέση τους με το περιβάλλον (φυσικό και ανθρωπογενές), την προέλευσή τους, χωρικές και άλλες

έννοιες. Σταδιακά προωθούμε τη διερεύνηση και εξέλιξη της προσωπικής τους έκφρασης μέσα από πιο πολύπλοκες διαδικασίες, τη διερεύνηση ιδεών και εννοιών (βαθμίδα 2 και 3) και ενθαρρύνουμε την προσέγγιση της εικαστικής δημιουργίας σε ευρύτερη κλίμακα (πολλαπλές πηγές) συνδέοντας τις εμπειρίες τους με την τοπική και ευρύτερη κοινωνία. Τα παιδιά της σύγχρονης κοινωνίας εκφράζουν αυτό που βιώνουν σήμερα και όχι οτιδήποτε απασχόλησε τον άνθρωπο σε προηγούμενες εποχές, έχουν διαφορετικές ανάγκες και χρησιμοποιούν διαφορετικά μέσα. Στη Βαθμίδα 4 στα παιδιά παρέχεται η δυνατότητα για πιο αυτόνομη εργασία, έρευνα και δραστηριότητες που αφορούν ιδέες-μεταφορές που εμπίπτουν στα δικά τους ενδιαφέροντα, επιδιώκοντας την καλλιέργεια της κοινωνικής κριτικής.

2. Καλλιέργεια αξιών, υιοθέτηση στάσεων και επίδειξη συμπεριφορών, που απαρτίζουν τη σύγχρονη δημοκρατική πολιτότητα.

Οι Εικαστικές Τέχνες συμβάλλουν στην καλλιέργεια στάσεων και αξιών, στην κοινωνικοποίηση, στη συνεργασία και στην καλλιέργεια κριτικής σκέψης. Είναι ένας τρόπος αναπαράστασης αξιών, κοινωνικών, πολιτισμικών και πολιτικών θεμάτων καθώς και ενεργοποίησης του παιδιού για συμμετοχή του σε δράσεις και διαδικασίες λήψης αποφάσεων, μέσα στα πλαίσια της καθημερινής του ζωής. Επιδιώκεται μέσα από την πράξη η ευαισθητοποίηση των παιδιών στην παρατήρηση του άμεσου περιβάλλοντος, φυσικού και ανθρωπογενές, πολιτισμικού και πολυπολιτισμικού, να αντιληφθούν ότι μπορεί να συμμετέχουν και να διαμορφώνουν οι ίδιοι τον περιβάλλοντα χώρο και τόπο. Μέσα από την παρατήρηση του περιβάλλοντος και του κόσμου που βιώνουν καθημερινά και την ενεργοποίηση των αισθήσεων τους, συναισθάνονται το χώρο και τόπο τους, ενώ παράλληλα τους δίνεται η ευκαιρία να δράσουν, να δημιουργήσουν, να στοχαστούν και να καλλιεργήσουν την κρίση τους (Savva, Trimis & Zachariou, 2004). Η έκφραση μέσα από την εικαστική δημιουργία των δικών τους προβλημάτων και ανησυχιών και θεμάτων που μπορεί να θεωρούνται 'ταμπού' μας παρέχει τη δυνατότητα να επικεντρωθούμε σε ζητήματα που αφορούν τρόπους ζωής, συμπεριφορές, αξίες, και να καλλιεργήσουμε την επιλογή, διάκριση και κρίση. Επιπλέον δίνουν τη δυνατότητα για καλλιέργεια της ομαδικότητας, συνεργασίας και δράσεων με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στο άμεσο μας περιβάλλον.

3. Καλλιέργεια ιδιοτήτων, ικανοτήτων, δεξιοτήτων που απαιτούνται από την κοινωνία του 21^{ου} αιώνα – ικανότητες κλειδιά.

Οι Εικαστικές Τέχνες προάγουν ένα ευρύ πεδίο δεξιοτήτων (π.χ. δημιουργικής σκέψης, περιγραφής, επικοινωνίας, ερμηνείας, υποβολής ερωτημάτων, λύσης προβλήματος, αισθητικής κρίσης). Ο τρίτος άξονας στοχεύει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων που αφορούν κυρίως του δύο διαπλεκόμενους τομείς σχεδιασμού των δραστηριοτήτων, της θέασης – παρατήρησης και της παραγωγής - δημιουργίας. Προωθείται η έκφραση, το παιγνίδι με υλικά και ιδέες και εισάγονται στρατηγικές που ενθαρρύνουν τον προβληματισμό και την κρίση (αποδόμησης-αναδόμησης). Μέσα από αυτούς τους τομείς προσφέρονται δυνατότητες για καλλιέργεια της δημιουργικής λύσης προβλήματος και κοινωνικών-διαπροσωπικών δεξιοτήτων.

Στη Βαθμίδα 1 επιδιώκεται μέσα από εξελικτικού τύπου εικαστικές δραστηριότητες να συνδέσουν τη δημιουργία με την παρατήρηση (Epstein & Τρίμη, 2005), να αναπτύξουν και να παρουσιάζουν τις ιδέες τους, να εμπλουτίσουν και εξελίξουν την εικαστική τους εργασία και να προωθήσουν τις διαθεματικές συνδέσεις με άλλες μαθησιακές περιοχές (άλλα είδη τέχνης, το περιβάλλον/αειφόρος ανάπτυξη, γλώσσα, χωρικές έννοιες κ.ά.). Η δημιουργική διαδικασία

(π.χ. διερεύνηση υλικών/ιδεών, ευχέρεια, ευελιξία) αποτελεί επίκεντρο της διδασκαλίας και μάθησης, ενώ οι καλλιτεχνικές ενέργειες επιδιώκεται από τυχαίες να γίνονται πιο σκόπιμες.

Στη Βαθμίδα 2 ο/η εκπαιδευτικός ενθαρρύνει τη διερεύνηση πιο πολύπλοκων ιδεών, την οργάνωση, συλλογή δεδομένων από δευτερογενείς πηγές και την εξερεύνηση ιδεών/υλικών. Οι καλλιτεχνικές ενέργειες των μαθητών/τριών παραμένουν τυχαίες και σταδιακά γίνονται πιο σκόπιμες. Οι μαθητές/τριες ενθαρρύνονται να καταγράφουν πληροφορίες, να συνδέουν την εικαστική τους εργασία με βιώματα τους, να συζητούν για τη λειτουργία των έργων τέχνης/εικόνων σε διαφορετικά πολιτισμικά και κοινωνικά πλαίσια, να προβληματίζονται για θέματα που αφορούν την κοινωνία και το περιβάλλον και να προωθούν τις εικαστικές ιδέες και δράσεις τους.

Στη Βαθμίδα 3 επιδιώκουμε την πιο σκόπιμη ενέργεια σε ότι αφορά τη χρήση υλικών, και ενθαρρύνουμε τον πειραματισμό και διερεύνηση ιδεών. Εμπερικλείουμε την έρευνα, τη διάκριση στοιχείων που αφορούν τεχνοτροπίες και λειτουργίες της εικαστικής δημιουργίας (η τέχνη στη θρησκεία, η τέχνη ως μίμηση, επικοινωνία, μορφή και έκφραση) ενώ εισάγουμε τα παιδιά στην κριτική και προβληματισμό σε σχέση με το περιβάλλον και την κοινωνία μέσα από πιο σκόπιμες δράσεις και παρεμβάσεις.

Στη Βαθμίδα 4 επιδιώκεται η αυτονομία σε ότι αφορά τη δημιουργική διαδικασία, τις ιδέες και την έρευνα. Επιδιώκουμε τη σκόπιμη ενέργειά τους, τη συνειδητοποίηση της επίδρασης του περιβάλλοντος και χρήσης μοντέλων (έργων τέχνης/εικόνων/αντικειμένων) στην εικαστική τους εργασία, την άσκηση κοινωνικής κριτικής μέσα από την εικαστική τους εργασία, την ανάπτυξη πρωτοβουλίας σε ότι αφορά τις δράσεις τους. Ενθαρρύνουμε την κριτική σε ότι αφορά την εξέλιξη και το ρόλο των εικαστικών τεχνών (ιστορικά και κοινωνικά: π.χ. τρόποι ζωής, η θέση της γυναίκας, εξεγέρσεις, ηθικές αξίες).

Δ. Η αναγκαιότητα της διαμόρφωσης του Α.Π. στις Εικαστικές Τέχνες στην Κυπριακή Εκπαίδευση

Βασική άποψη στην Εικαστική Αγωγή είναι από τη μια ότι η ζωή μας χρειάζεται την Τέχνη, ενώ από την άλλη η παραδοχή της τεράστιας επίδρασης των διαφόρων οπτικών μορφών στον τρόπο ζωής μας καθιστά αναγκαία την εκπαίδευση των νέων ανθρώπων στη γλώσσα που χαρακτηρίζει την κάθε μορφή εικαστικής δημιουργίας και τον ίδιο τον πολιτισμό. Στο χώρο της εκπαίδευσης και περαιτέρω της ίδιας της κοινωνίας αυτό δεν είναι πάντα αυτονόητο. Στην κοινωνία των σχολείων της Κύπρου η θέση των Εικαστικών Τεχνών μέχρι τώρα φαίνεται περιθωριακή και κάπως διακοσμητική. Αν και το προϋπάρχων Αναλυτικό Πρόγραμμα (ΑΠ) δηλώνει ότι η τέχνη είναι ένας τομέας στον οποίο δίνεται ιδιαίτερη έμφαση (Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, 1996) δεν εμφανίζεται να είναι προτεραιότητα στην πράξη (Larkou, 2000). Αυτό το χάσμα μεταξύ της πολιτικής που καθρεφτίζεται στο ΑΠ και της πράξης στην εκπαιδευτική διαδικασία είναι ένα θέμα που χρίζει έρευνας. Εν μέρει οφείλεται στην έλλειψη παράδοσης έρευνας σε αυτό τον τομέα και στο γεγονός ότι το ΑΠ εστιάζεται κυρίως στην παραγωγή τέχνης, ενώ δε δίνεται ιδιαίτερη σημασία στη γνώση και κατανόηση της τέχνης αλλά και στη σύνδεσή της με την κοινωνία και τη ζωή (Larkou, 2010). Οι εικαστικές δράσεις περιορίζονται σε αποσπασματικές εκδηλώσεις των σχολείων, οι περιστασιακοί διαγωνισμοί καθιστούν τις Εικαστικές Τέχνες στο επίκεντρο μόνο για μερικές μέρες, και η απουσία υποδομών αλλά και στρατηγικών που να συνδέουν τον πολιτισμό με την εκπαίδευση είναι τα στοιχεία που φαίνεται να καθορίζουν τη μάθηση των παιδιών στις Εικαστικές Τέχνες. Είναι

εμφανής η έλλειψη μεθοδικότητας, συνέχειας και προγραμματισμού ενώ απουσιάζουν ευκαιρίες για σύνδεση με τον τοπικό πολιτισμό και τη σύγχρονη εικαστική δημιουργία.

Η πολιτιστική ζωή μέσα στα σχολεία περιορίζεται στα στεγανά πλαίσια πολιτιστικών εκδηλώσεων ή σχολικών εορτασμών και τις καταγραφές δραστηριοτήτων μέσα από εγκυκλίους, ενώ φαίνεται να απουσιάζουν οι ευκαιρίες για εικαστική δημιουργία, έκφραση και σκέψη που να εμπλέκουν τους μαθητές/τριες σε δραστηριότητες με νόημα και να σχετίζονται με τους προβληματισμούς και ανησυχίες τους. Λαμβάνοντας υπόψη τα πιο πάνω καταγράφονται τα πιο βασικά ζητήματα που θα πρέπει να χαρακτηρίζουν το νέο ΑΠ στις Εικαστικές Τέχνες στην κυπριακή εκπαίδευση θεωρώντας απαραίτητο για τη λειτουργία του ουσιαστικές αλλαγές στην προσέγγιση διδασκαλίας του μαθήματος.

1) Ανάγκη για σύνδεση των Εικαστικών Τεχνών με την αειφόρο ανάπτυξη - περιβάλλον:

Η απουσία αισθητικής παιδείας ορίζει και την εικόνα της κοινωνίας και του σχολείου που σχετίζεται με την αλλοιωμένη κρίση, και την κατάργηση αισθητικών και άλλων αξιών (ρύπανση, άναρχη δόμηση, κυκλοφοριακό πρόβλημα, δείγματα κακοποίησης του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, έλλειψη ενδιαφέροντος για τα κοινά, ανάρμοστη συμπεριφορά). Επιπλέον οι πρακτικές της εικόνας, οι χρήσεις (πολυμέσα και νέες τεχνολογίες) και λειτουργίες της καλύπτουν τομείς όπως η επικοινωνία, διαφήμιση και προώθηση και προβολή προσώπων (Τρίμη, 2004), οι οποίες αποτελούν κοινωνικές πρακτικές και μέρος της καθημερινότητας, και επιδρούν στον τρόπο ζωής μας. Οι Εικαστικές Τέχνες και οι καλλιτέχνες παίρνουν έτσι ένα καινούριο ρόλο δημιουργώντας μια τέχνη που δεν είναι ούτε διακοσμητική ούτε εμπορική αλλά εργαλείο που εισαγάγει νέους τρόπους σκέψης με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας ζωής και την περιβαλλοντική συνείδηση (π.χ. ο καλλιτέχνης Joseph Beuys στο Kassel, χρηματοδοτείται κυρίως από τους πολίτες σ'ένα πρόγραμμα κοινωνικής γλυπτικής, όπου φυτεύονται 70000 βαλανιδιές). Επιπλέον επιχειρούν να ασκήσουν κριτική και να δημιουργήσουν προβληματισμό στις υπάρχουσες κοινωνικές δομές και τρόπους συμπεριφοράς αφού συνδέονται άμεσα με πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα (Darts, 2004). Οι σύγχρονες μορφές εικαστικής δημιουργίας (π.χ. περιβαλλοντική τέχνη, εννοιολογική τέχνη, παραστατική τέχνη, εγκατάσταση, βιντεοτέχνη) εστιάζουν στην κοινωνική κριτική, επικεντρώνονται στην αναγνώριση της σύνθετης πραγματικότητας του κόσμου, μιας κοινότητας με βιολογική, κοινωνική και πολιτισμική διαφορετικότητα και τη διατήρηση εκείνων των αξιών που διέπουν μια δημοκρατική κοινωνία. Ο/Η εκπαιδευτικός εμπλέκει τα παιδιά σε εικαστικές – δημιουργικές δραστηριότητες οι οποίες διέπονται από τις βασικές αρχές της αειφόρου ανάπτυξης και επιδιώκουν την άσκηση κριτικής. Εισάγονται στρατηγικές που ενθαρρύνουν τον προβληματισμό και την κρίση (αποδόμησης-αναδόμησης), επιδιώκεται η συμμετοχή τους σε διαδικασίες λήψης απόφασης, οι συνεργασίες με διάφορους φορείς, η σύνδεση με το τοπικό περιβάλλον (locality), η διάχυση ιδεών και γενικότερα η καλλιέργεια δεξιοτήτων (συνεργασίας, επιλογής, διάκρισης ανακάλυψης, αισθητικής κρίσης) που χαρακτηρίζουν δημιουργικούς, ενεργούς και κριτικούς πολίτες (Congdon & Blandy, 1999; Coutts & Jokela, 2008; Graham, 2009).

Η αειφόρος ανάπτυξη-περιβάλλον υιοθετείται ως μια έννοια-κλειδί του Προγράμματος Σπουδών στις Εικαστικές Τέχνες. Επιχειρείται η εμπλοκή των μαθητών/τριων σε εικαστικές δραστηριότητες και αξιοποιείται το ανθρωπογενές και φυσικό περιβάλλον ως εκπαιδευτικό εργαλείο και πεδίο εικαστικής έκφρασης και προβληματισμού, με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας ζωής, την επίτευξη της κοινωνικής –πολιτισμικής αλλαγής και της συνέχειας των συστημάτων. Αναλυτικά επιδιώκεται α) η ενεργός συμμετοχή των μαθητών/τριών στη

διαμόρφωση του άμεσου περιβάλλοντος και η εμπλοκή τους σε δημιουργικές δράσεις και συνεργασίες με την τοπική κοινότητα, β) η σύνδεση των εικαστικών τεχνών με το τεχνολογικό περιβάλλον και την κριτική στις πρακτικές της εικόνας και γ) η κριτική και η δημιουργία σε ζητήματα και αξίες που αφορούν τη σχέση του εαυτού με την κοινωνία και το περιβάλλον (σε επίπεδο τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο).

2) Πολιτισμός- Τοπική και Παγκόσμια Πολιτιστική Κληρονομιά (έμφαση στην πολιτιστική κληρονομιά και εικαστική δημιουργία του τόπου μας, της ελεύθερης και κατεχόμενης Κύπρου).

Σε μια χώρα με πληθώρα πολιτισμικών και πολυπολιτισμικών ερεθισμάτων από τη μιά, αλλά και με ουσιαστικά πολιτικά – εθνικά προβλήματα και τη μισή Κύπρο να τελεί υπό κατοχή από την άλλη, κρίνεται ως σημαντική, η γνωριμία των παιδιών και η διάκριση των στοιχείων που χαρακτηρίζουν την πολιτιστική τους κληρονομιά και παράδοση. Αν οι μαθητές είναι ενήμεροι για την καλλιτεχνική τους κληρονομιά και μάθουν να ασκούν την κριτική τους σκέψη θα είναι ικανότεροι να καταλάβουν την καλλιτεχνική κληρονομιά άλλων πολιτισμών και να καλλιεργήσουν την κατανόηση και το σεβασμό προς τους άλλους λαούς (Larkou, 2010). Η σύγχρονη κυπριακή εικαστική δημιουργία θα τους δώσει ευκαιρίες να ασχοληθούν με ζητήματα που θα τους είναι απαραίτητα εφόδια στη διαμόρφωση της πολιτιστικής τους ταυτότητας όπως τη σύζευξη του παρόντος, παρελθόντος και μέλλοντος, του παραδοσιακού και σύγχρονου, την ενσωμάτωση στο περιβάλλον διαπολιτισμικών στοιχείων, και θα τους παρέχει τη δυνατότητα και προβληματισμό και άσκηση κριτικής σε ότι αφορά σημαντικά ζητήματα όπως η καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς, αρχαιοκαπηλία, δημοκρατία, ανθρωπίνια δικαιώματα, θρησκεία και πολιτισμός.

Επιπλέον τα παιδιά έρχονται σε επαφή πολυδιάστατα, με τα έργα τέχνης/εικόνες από την κυπριακή, ευρωπαϊκή και παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά, (παραδοσιακή, μοντέρνα και σύγχρονη) συνδέοντας το παρελθόν με το παρόν και κριτικά στοχάζονται την εξέλιξη της κοινωνίας και της ιστορικής πορείας του ανθρώπινου είδους μέσα από τις εικαστικές τέχνες. Ο Πολιτισμός/Τοπική και Παγκόσμια Πολιτιστική Κληρονομιά υιοθετείται ως έννοια κλειδί του προγράμματος σπουδών στις Εικαστικές Τέχνες. Οι εκπαιδευτικοί καλούνται να επικεντρωθούν σε ζητήματα που αφορούν το κοινωνικό και πολιτισμικό υπόβαθρο των παιδιών και το ιστορικό, κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο που βιώνουν στο περιβάλλον τους (τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο).

Ε. Βασικές προϋποθέσεις για τη λειτουργία και εφαρμογή του Προγράμματος Σπουδών στις Εικαστικές Τέχνες αποτελούν :

- **Η συστηματική εκπαίδευση εκπαιδευτικών** στο περιεχόμενο, στις σύγχρονες παιδαγωγικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις της Εικαστικής Αγωγής, στα μέσα, πηγές και πεδία που αφορούν στους τρόπους οργάνωσης της μάθησης.

- **Καινοτομίες και υποδομές**

Α. **Το περιβάλλον του σχολείου:** Θα πρέπει στα πλαίσια ενός δημοκρατικού σχολείου, να δοθεί η ευκαιρία στα παιδιά να διαμορφώνουν οι ίδιοι το περιβάλλον τους, το χώρο της τάξης, του εργαστηρίου, το φυσικό τοπίο σε συνεργασία με το σχολείο, επαγγελματίες, γονείς και

εκπαιδευτικούς. Προϋποθέτει ένα δίκτυο επικοινωνίας και προγράμματα προσανατολισμένα στη διαμόρφωση των χώρων των σχολείων, εργαστηρίων μάθησης και σύνδεσης με την κοινότητα με και για τους μαθητές.

Β. Δημιουργικές Δράσεις και Συνεργασίες (Τόσο οι δημιουργικές δράσεις όσο και οι συνεργασίες στοχεύουν στη γνωριμία των παιδιών με την πολιτιστική κληρονομιά και τη σύγχρονη καλλιτεχνική δημιουργία του τόπου τους, καθώς και στην καλλιέργεια της πολιτισμικής ταυτότητας τους (Ρόμπινσον, 1999).

- Δημιουργικές Δράσεις : Οι πράξεις σε χώρους πολιτισμικού ενδιαφέροντος (είτε σχεδιάζονται με πρωτοβουλία του εκπαιδευτικού, είτε αποτελούν μέρος οργανωμένων προγραμμάτων) **ενσωματώνονται** στην όλη διαδικασία μάθησης των μαθητών και αποτελούν μέρος των δραστηριοτήτων που σχεδιάζει ο/η εκπαιδευτικός. Οι εκπαιδευτικοί προτρέπονται να χρησιμοποιούν ως πηγή των δράσεων τους το άμεσο περιβάλλον του σχολείου και την ίδια την κοινότητα (τον εσωτερικό χώρο του σχολείου, αυλή του σχολείου, γειτονιά, καταστήματα, υπεραγορές, βιομηχανίες, πάρκα, δημαρχείο, εργαστήρια, μουσεία, θρησκευτικούς χώρους, κ.α.) ενώ σταδιακά να επεκτείνονται προς το ευρύτερο περιβάλλον ενσωματώνοντας προγράμματα δραστηριοτήτων σε περιβαλλοντικά κέντρα, πολιτισμικά χωριά, μουσεία), (Τρίμη, 2004; Trimis & Savva, 2009, Papanicolaou, 2003).

- Δημιουργικές συνεργασίες : Η εμπλοκή καλλιτεχνών στα σχολεία έχει ως σκοπό την επαφή των παιδιών με Κύπριους σύγχρονους δημιουργούς (εικαστικούς, παραδοσιακούς τεχνίτες, τοπιοτέχνες κ.α.). Οι συνεργασίες με καλλιτέχνες **ενσωματώνονται** στην όλη διαδικασία μάθησης με ευθύνη του/της εκπαιδευτικού ο/η οποίος/α οργανώνει και προσδιορίζει και επαναπροσδιορίζει δραστηριότητες λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες και τα κίνητρα των μαθητών/τριών. Προϋποθέτει ένα κύκλωμα συνεργασίας μεταξύ καλλιτεχνών και σχολείων. Οι εκπαιδευτικοί και τα παιδιά θα έχουν την ευκαιρία να συνεργαστούν με καλλιτέχνες οι οποίοι θα βρίσκονται στο σχολείο και θα εμπλέκονται σε διαθεματικά προγράμματα στα πλαίσια της εικαστικής αγωγής (Papanicolaou, 2003).

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Anderson, T. & Milbrandt, M. (2005). *Art for Life. Authentic Instruction in Art*. New York: Mc Graw Hill

Βακαλό, Ε. (1985). *Μετά την Αφαίρεση*. Δ Τόμος. Αθήνα: Κέδρος

Congdon, K. & Blandy, D. (1999). Working with Communities and Folk Traditions: Socially Ecological and Culture Democratic Practice in Art Education. In D. Boughton and R. Mason, *Beyond Multicultural Art Education: International Perspectives*. New York: Waxmann.

Coutts, G. & Jokela, T. (2008). *Art, Community and Environment*. Educational Perspectives. UK: Intellect Books.

Darts, D. (2004). Visual Culture Jam: Art pedagogy and creative resistance. *Studies in Art Education*, 45 (4),124-140.

Dewey, J. (1934). *Art as Experience*. New York: Capricorn Books

- Dissanayake, E. (1988). *What is art for?* Seattle: University of Washington Press
- Epstein, A.S. & Τρίμη, Ε. (2005). *Εικαστικές Τέχνες και Μικρά Παιδιά. Ενισχύοντας τους Μικρούς Καλλιτέχνες*. Αθήνα: Τυποθήτω-Γιώργος Δαρδανός.
- Freedman, K. (2006). Leading Creativity: Responding to Policy in Art Education. Retrieved from <http://portal.unesco.org/culture/>
- Freedman, K. (2003). *Teaching Visual Culture. Curriculum, Aesthetics and the Social Life of Art*. New York and London: Teachers College, Columbia University.
- Gandini, L., Hill, L., Cadwell, L. & Schwall, Ch. (2007). *In the spirit of the studio. Learning from the atelier of Reggio Emilia*. New York: Teachers College Press
- Gardner, H. (1988). Toward More Effective Arts Education. *Journal of Aesthetic Education*, 22(1), 162-168.
- Gergen, K.J. (1995). Social construction and the educational process. In L.P. Steffe and J. Gale. (Eds.), *Constructivism in education*. Lawrence Earlbaum Associates.
- Graham, A.M. (2007). Art, Ecology and Art Education: Locating Art Education in a Critical Place-based Pedagogy. *Studies in Art Education*, 48(4), 375-391,
- Krug, D.H. (2002). Teaching Art in the Contexts of Everyday Life. In Y. Gaudelius, and P. Speirs, (Eds.), *Contemporary Issues in Art Education*. New Jersey: Prentice Hall.
- Lave, J. & Wenger, E. (1991). *Situated learning: Legitimate peripheral participation*. Cambridge: Cambridge University Press
- Larkou, F. (2010). *Conceptualising an Art Curriculum Model for Promoting Cultural Understanding in Cypriot Primary Schools*. Unpublished PhD Thesis, Roehampton: University of Surrey.
- Papanicolaou, N. (2003). *An investigation into Policy and Management of Museum Education for Primary Schools in Cyprus with Special Reference to Art Education*. Unpublished PhD Thesis, Roehampton: University of Surrey.
- Pavlou, V. (2009). Understanding Young Children's Three-Dimensional Creative Potential in Art Making, *International Journal of Art and Design Education*, 28(2), 139-150.
- Pitri, E. (2002). Project learning: Exploration, discussion and discovery. *Art Education*, 55(5), 18-24.
- Pitri, E. (2006). Teacher research in the socio- constructivist art classroom. *Art Education*, 59(5), 40-45.
- Robinson, K. (1999), *Οι τέχνες στα σχολεία. Αρχές, πρακτικές, προβλέψεις*, (μετ. Ζαφειρίου Α.). Αθήνα: Κρατική Σχολή Ορχηστρικής Τέχνης, Καστανιώτης.

Trimis, E. & Savva, A. (2008). The in-depth approach: Young children's artistic learning in the context of museum environment and other cultural settings. In M.J. Narey (Ed) *Making meaning: Constructing Multimodal perspectives of Languages, Literacy and Learning through Arts-Based Early Childhood Education*. USA: Springer

Trimis, E. & Savva, A. (2009) Artistic learning in relation to young children's chorotopos: An in depth approach to early childhood visual culture education. *Early Childhood Education Journal*, 36 (6), 527-539.

Savva, A, Trimis, E. & Zachariou, A. (2004). Exploring the Links Between Visual Arts and Environmental Education: Experiences of Teachers Participating in an In-service training Programme. *International Journal of Art and Design Education*. 23(3), 246-255.

Σταθοπούλου, Π.Γ. & Πολυχρονάτου, Ε.Π. (2009). Περιβαλλοντική Τέχνη και Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Έργα Τέχνης και δραστηριότητες με στόχο την ανάπτυξη της οικολογικής συνείδησης των μαθητών. *Πρακτικά 1^{ου} Πανελλήνιο Διεπιστημονικό Συνέδριο Τέχνης και Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης*, 29-31 Μαΐου (σ. 384-394).

Τρίμη, Ε. (2004). *Πολιτισμική και Αισθητική Αγωγή. Πρόγραμμα Σπουδών – Εκπαιδευτικό Υλικό*. ΙΔΕΚΕ: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων.

Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. (1996). *Αναλυτικά Προγράμματα Δημοτικής Εκπαίδευσης*. Λευκωσία: Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων.

Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού (2008). *Αναλυτικά Προγράμματα για τα Δημόσια Σχολεία της Κυπριακής Δημοκρατίας*. Πρόταση Επιτροπής προς το Συμβούλιο Δημοτικής και Μέσης Εκπαίδευσης. Λευκωσία.